

TALABALARDA TOLERANTLIK DARAJASINING XORIJIY TILLARNI
O'RGANISH MOTIVATSIYASIGA TA'SIRI

Yo'lchiyev Abbosjon Yandashali o'g'li

O'zMU(Toshkent)

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarda tolerantlik darajasining xorijiy tillarni o'rganish motivatsiyasiga ta'siri psixologik va pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Tolerantlikning mohiyati, uning shaxs rivojlanishidagi o'rni hamda xorijiy til o'rganish jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, bag'rikenglik darajasi yuqori bo'lgan talabalarning kommunikativ faolligi, madaniyatlararo muloqotga tayyorligi va til o'zlashtirish samaradorligi yuqori bo'lishi ilmiy asoslangan. Maqolada talabalarda tolerantlikni rivojlantirishning pedagogik usullari ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar. Tolerantlik, bag'rikenglik, xorijiy til, motivatsiya, kommunikativ kompetensiya, madaniyatlararo muloqot, psixologik omillar, talaba shaxsi, til o'rganish jarayoni, pedagogik yondashuv, ijtimoiy moslashuv, empatiya.

Bugungi globallashtirish jarayonida xorijiy tillarni o'rganish zamonaviy ta'limning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Dunyo mamlakatlari bilan iqtisodiy, siyosiy, ilmiy va madaniy aloqalarning kengayib borishi yoshlarning xorijiy tillarni mukammal egallashiga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirmoqda. Xorijiy tilni o'rganish nafaqat yangi til birliklarini o'zlashtirish, balki boshqa xalqning madaniyati, qadriyatlarini, urf-odatlarini va dunyoqarashini tushunishni ham talab etadi. Shu sababli shaxsning tolerantlik darajasi xorijiy til o'rganish jarayonida muhim psixologik omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Tolerantlik — bu boshqa millat, din, madaniyat va qarashlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish, ularni tushunishga intilish va bag'rikenglik ko'rsatishidir. Tolerantlik darajasi yuqori bo'lgan talabalar odatda yangi muhitga tez moslashadi, xorijiy madaniyatni qiziqish bilan o'rganadi hamda chet tilida erkin muloqot qilishga intiladi. Bu esa ularning xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi.[1,208].

Mazkur maqolada talabalarda tolerantlik darajasining xorijiy tillarni o'rganish motivatsiyasiga ta'siri ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi.

“Tolerantlik” tushunchasi lotincha “tolerantia” so'zidan olingan bo'lib, “chidamlilik”, “bag'rikenglik”, “hurmat bilan munosabatda bo'lish” ma'nolarini anglatadi. Zamonaviy psixologiya va pedagogikada tolerantlik insonning boshqa fikr, qarash, millat va madaniyat vakillariga nisbatan ijobiy va hurmatli munosabatini ifodalovchi shaxsiy sifat sifatida talqin qilinadi.

Tolerantlik insonning:

ijtimoiy moslashuvchanligini;

kommunikativ faolligini;
empatiya qobiliyatini;
ochiq fikrliligini rivojlantiradi.

Ayniqsa, talabalik davrida tolerantlikning shakllanishi katta ahamiyatga ega. Chunki bu davrda yoshlar turli qarashlar va madaniyatlar bilan tanishadi, yangi ijtimoiy muhitga kirib boradi va mustaqil fikrlashni o'rganadi. Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida tolerantlikni rivojlantirish muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Chunki bag'rikenglik nafaqat shaxsiy rivojlanishga, balki ta'lim samaradorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.[2,151].

Motivatsiya — insonni ma'lum faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar yig'indisidir. Xorijiy til o'rganishda motivatsiya eng asosiy psixologik omillardan biri hisoblanadi. Til o'rganishga qiziqqan va ichki ehtiyoj sezgan talaba yangi bilimlarni tezroq o'zlashtiradi.

Xorijiy til o'rganish motivatsiyasi quyidagi omillar orqali shakllanadi:

xorijiy davlatlarga qiziqish;
xalqaro muloqot ehtiyoji;
yaxshi kasb egallash istagi;
ilmiy manbalardan foydalanish;
chet el madaniyatini o'rganishga qiziqish.

Motivatsiya kuchli bo'lgan talaba:

darslarda faol qatnashadi;
mustaqil ishlashga intiladi;
xato qilishdan qo'rqmaydi;
til amaliyotiga ko'proq vaqt ajratadi.

Shu nuqtai nazardan tolerantlik va motivatsiya o'rtasida o'zaro bog'liqlik mavjud. Chunki boshqa madaniyatga qiziqadigan, unga hurmat bilan qaraydigan insonlarda til o'rganishga bo'lgan ichki ehtiyoj ham yuqori bo'ladi.

Tolerantlik xorijiy til o'rganish jarayoniga bir necha yo'nalishda ta'sir ko'rsatadi.

Birinchidan, tolerant talabalar boshqa madaniyatlarni qabul qilishga tayyor bo'ladi. Til esa madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lganligi sababli bunday talabalar yangi tilni o'rganishda kamroq psixologik to'siqlarga duch keladi.

Ikkinchidan, bag'rikeng insonlar kommunikatsiyaga ochiq bo'ladi. Xorijiy tilni o'rganishda esa amaliy muloqot muhim o'rin tutadi. Tolerant talabalar xorijliklar bilan suhbat qurishdan tortinmaydi, o'z fikrini erkin ifodalashga harakat qiladi.[3,159].

Uchinchidan, tolerantlik talabada empatiya hissini rivojlantiradi. Bu esa boshqa insonning fikri va hissiyotlarini tushunishga yordam beradi. Natijada kommunikativ kompetensiya rivojlanadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

To'rtinchidan, tolerantlik stress va qo'rquvni kamaytiradi. Ko'plab talabalar xorijiy tilda gapirishda xato qilishdan qo'rqadi. Ochiq fikrli va bag'rikeng talabalar esa xatoni tabiiy jarayon sifatida qabul qiladi hamda o'rganishda davom etadi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy faol, ochiq fikrli va tolerant shaxslar xorijiy tillarni o'zlashtirishda yuqori natijalarga erishadi. Chunki ular yangi muhitga tez moslashadi va til amaliyotidan faol foydalanadi.[4,159].

Xulosa qilib aytganda, tolerantlik xorijiy tillarni o'rganishda muhim psixologik va pedagogik omil hisoblanadi. Bag'rikenglik darajasi yuqori bo'lgan talabalar boshqa madaniyat va qarashlarga ochiq bo'ladi, kommunikatsiyaga faol kirishadi hamda til o'rganishga kuchli motivatsiyaga ega bo'ladi.

Tolerantlik talabalarning:

kommunikativ kompetensiyasini;

ijtimoiy faolligini;

psixologik moslashuvchanligini;

til o'zlashtirish samaradorligini oshiradi.

Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida xorijiy til o'qitish jarayonida tolerantlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Madaniyatlararo muloqotga asoslangan zamonaviy pedagogik yondashuvlar talabalarni nafaqat bilimli mutaxassis, balki keng dunyoqarashga ega, bag'rikeng shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gardner R.C. Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation. – London: Edward Arnold, 1985. – 208 p.
2. Krashen S. Second Language Acquisition and Second Language Learning. – Oxford: Pergamon Press, 1981. – 151 p.
3. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
4. Maslow A.H. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1970. – 369 p.
5. Rogers C.R. Freedom to Learn. – Columbus: Merrill Publishing Company, 1969. – 358 p.
6. Hall E.T. The Silent Language. – New York: Anchor Books, 1990. – 240 p.